Český pohled na implementaci IFRS do německých účetních předpisů – vliv na vypovídací schopnost účetních závěrek malých a středních podniků[#]

*David Trytko**

Úvod

29. května 2008 vstoupil v Německu v platnost nový zákon označovaný jako Zákon o modernizaci bilančního práva – Gesetz zur Modernisierung des Bilanzrechts, zkracovaný jako BilMoG, který má za cíl vytvořit pro účetní jednotky bez vazby na finanční trhy trvalou, plnohodnotnou, ale zároveň finančně méně náročnou alternativu k Mezinárodním standardům účetního výkaznictví (angl. International Financial Reporting Standards, dále též IFRS). Tímto zákonem došlo k velké změně obecných účetních předpisů ve vztahu k oceňování a vykazování v jinak velmi konzervativních německých účetních předpisech. Nejen že byly změněny některé hlavní principy vykazování a oceňování, došlo i k úpravě předpisů týkajících se roční účetní závěrky, konsolidované účetní závěrky a jejich ověřování jakož i korporátního práva. Výsledkem jsou i odbornou veřejností označované modernizované předpisy pod názvem BilMoG¹ – light, které se snaží splnit možná až příliš úkolů (jejich hlavním záměrem bylo přiblížit se IFRS a zároveň zachovat účet zisku a ztráty jako základnu pro výpočet daňové povinnosti účetní jednotky, výplaty zisku a zároveň ponechat vysokou míru ochrany věřitele).

Malé a střední podniky představují páteř evropské ekonomiky. Co do počtu představují více než 98 % všech podniků. I přes značný pokrok v oblasti harmonizace účetnictví v rámci tzv. plných IFRS či dokonce i přes přijetí zvláštního IFRS pro malé a střední podniky vedou účetní jednotky v Evropské unii své účetnictví podle národní úpravy daného členského státu. Členských zemí EU je v současné době 28. Každá z nich má jinou historii, politickou reprezentaci, kulturu a národní zájmy, které vedle fiskálních a právních aspektů jakož i historické účetní praxe současný stav jejich účetní legislativy značně utvářejí. Aniž bych chtěl předjímat kvalitu účetní legislativy, platí snad již obecně, že kvalitní účetní výkaznictví zřetelně usnadňuje přístup k finančním zdrojům, a tím i konkurenceschopnosti, a to nejen na kapitálových trzích, ale pro malé a střední podniky k mnohem důležitějším zdrojům získávaných ve formě bankovních úvěrů (Müllerová – Paseková – Hýblová, 2010).

V roce 2001 a 2003 si nechala Evropská komise zpracovat studie s cílem popsat a identifikovat účetní a daňové překážky malých a středních firem a konkurenceschopnosti na jednotném evropském trhu. Vedle popisu základní charakteristiky malých a středních firem Evropské unie trápí tyto malé a střední účetní jednotky z pohledu malého mezinárodního propojení absence jednotných účetních standardů vhodných pro jejich velikost a nemožnost přeshraničního převodu ztrát v rámci skupiny. Samozřejmě nejen proto malé a střední podniky (angl. small and medium-sized enterprises, dále též SME) rozvíjejí své aktivity především na národní, nikoliv mezinárodní úrovni. V případě jejich mezinárodního zapojení by se zvýšila nejen jejich konkurenceschopnost a výkonnost, ale zároveň by to znamenalo pozitivní vliv na ekonomiku.

[#] Článek je zpracován jako jeden z výstupů výzkumného projektu Fakulty financí a účetnictví VŠE v Praze, který je realizován v rámci institucionální podpory VŠE IP100040.

^{*} Ing. David Trytko – doktorand; Katedra finančního účetnictví a auditingu, Fakulta financí a účetnictví, Vysoká škola ekonomická v Praze, nám. W. Churchilla 4, 130 67 Praha 3; <david.trytko@roedl.cz>.

¹ Zákon novelizující nejen účetní předpisy upravené v německém obchodním zákoníku (viz Handelsgesetzbuch), ale i zákon o akciových společnostech a zákon o auditorech.

To si EU uvědomuje, a tak byly souběžně s tímto zkoumáním vyvíjeny mezinárodní IFRS pro potřeby malých a středních společností. Jejich proces přijímání, hledání definice malých a středních podniků apod. nebyly natolik přesvědčivé, aby se IFRS pro SME staly univerzálnějším projektem. Spíše naopak: i když nemálo zemí je do své účetní legislativy implementovalo, většina zemí si zvolila postupnou cestu implementace hlavních účetních zásad a metod. Argumentováno je nerozkolísáním právního a daňového prostředí. I náš největší soused, se kterým máme největší obchodní propojení, zvolil toto řešení. Pro snazší pochopení přijímaných změn je třeba vzít v potaz, že přijímání IFRS pro SME ze strany IASB, a souběžně německá implementace mezinárodních standardů spadají do doby ekonomické krize.

Základním problémem vypovídací schopnosti účetního výkaznictví malých a středních firem je vyvážení poměru dostatečné informační otevřenosti za účelem věrného a poctivého zobrazení reality formou účetních výkazů a zabezpečení sdělení dostatečného množství objektivních informací využitelných a potřebných pro externí uživatele. Těmito uživateli jsou nejen – z pohledu samých malých a středních firem – kontrolní orgány – především finanční a podobné státní úřady – ale také věřitelé. Těmi hlavními bývají nejdříve překvapivě odběratelé a vzápětí dodavatelé, posléze banky (viz např. Grünwald – Holečková, 2001, nebo Veber – Srpová aj., 2005). A to nejen v lokálním, ale především v mezinárodním srovnání. Na hlavní účetní výkazy je při obstarávání financí kladen velký význam a přispívají tak významně ke zvýšení či naopak snížení konkurenceschopnosti malých a středních firem.

Cílem tohoto příspěvku je popsat a na základě kvalitativní a kvantitativní analýzy vybraných účetních závěrek posoudit, zda *po implementaci IFRS do německých účetních předpisů vzrostla vypovídací schopnost výkazů malých a středních firem*. S ohledem na stanovený cíl je volena metoda objektivní, tj. přiměřená východisku, krokům a postupům v rámci analýzy kvalitativní (analýza hlavních přijatých změn a komparace s IFRS), jakož i subjektivní, tj. přiměřená stanovenému cíli, úvahám a dedukcím jako ověření kvantitativním výzkumem (analýza dat přeúčtování mezi českou a německou účetní závěrkou vzorku 70 účetních jednotek).

Uvedené metody jsou použity tak, aby vzhledem k formulovanému cíli tohoto příspěvku co nejvhodněji umožnily poznat jednotlivé části reformy, jejich vzájemné souvislosti a zjištěním shodných či rozdílných rysů hlavních účetních oblastí malých a středních firem zachytily a zhodnotily vliv na zlepšení vypovídací schopnosti účetních závěrek. Je tak zvolena nejvhodnější metoda pro ověření teze – doporučený smíšený výzkum jako kombinace kvantitativního a kvalitativního výzkumu. K použitým metodám kvantitativní analýzy viz Použitá data části příspěvku nazvaného Empirické ověření.

Důvody a cíle reformy

Základní rozdělení cílů a důvody reformy lze podle první důvodové zprávy (viz Deutscher Bundestag, 2008) rozdělit do čtyř hlavních oblastí (viz také Aigner, 2009):

- potřebná implementace zatím ještě nepřevzatých směrnic EU týkající se účetnictví,
- rozsáhlý cíl zabezpečit konkurenceschopnost německých podniků na globálním světovém trhu,
- aktualizace hlavních účetních předpisů tak, aby se německé účetní předpisy mohly stát věrohodnou alternativou angloamerických účetních rámců a konečně
- v rámci této rozsáhlé reformy přizpůsobit účetní předpisy potřebám malých a středním firmám jako základního hnacího motoru hospodářství, obzvláště v těžkých letech.

Vedle toho byly stanoveny další cíle, které mají především ušetřit malým a středním firmám v současnosti již vysokou administrativní zátěž (především Hiltner 2008):

- účetní závěrka zůstane jako východisko pro určení daňové povinnosti,
- účetní závěrka zůstane jako základna pro výplatu podílů na zisku,
- tzv. Zásady řádného vedení účetnictví² zůstanou zachovány, samozřejmě budou nově upraveny,
- posílení informačního významu a funkce účetní závěrky, a to především odstraněním možností vybrat si z oceňovacích a vykazovacích variant,
- vytvořit v rámci účetních předpisů jednoduchou a přitom nenákladnou alternativu k IFRS a jiným relevantním mezinárodním předpisům, a tím
- se přiblížit významně IFRS.

Dosavadní studie

Od okamžiku přijetí reformního zákona bylo provedeno několik studií. Mezi nejvýznamnější patří především:

Tab. 1: Dosavadní významné studie po přijetí BilMoG

Autoři	Rozsah studie a předmět
Breitweg aj. (2011)	132 koncernových závěrek společností za rok 2010 bez vazby na finanční trhy.
Froschhammer a Haller (2012)	362 účetních závěrek za rok 2009 a 2010 společností kotovaných na burze.
Gassen, Pierk a Weil (2011)	92 účetních závěrek velkých kapitálových společností, které využily možnosti BilMoG předčasně použít již za účetní období 2009.
Philipps (2011)	53 účetních závěrek společností, které využily možnosti BilMoG předčasně použít již za účetní období 2009.
Theile, Nagafi a Zyckowski (2011)	103 účetních závěrek 2009/2010 společností s vazbou na finanční trhy a 63 bez této vazby, všechny využily možnosti BilMoG předčasně použít již za účetní období 2009 event. 2009 / 2010.
Keitz, Weng a Jagosch (2011)	42 účetních závěrek kotovaných na DAXplus Family Index za rok 2010.

Zdroj: viz odkazy v tabulce a Herzig (2012).

Počet provedených studií není nevýznamný. Většina z nich se kriticky přiklání k nejednoznačnosti svých dílčích i celkových závěrů. Hlavním z důvodů, který zdůrazňuje i souhrnná studie na základě výše uvedených studií z roku 2012 (Herzig, 2012), jsou nedostatečně dlouhé časové řady a nemožnost dostupné časové řady statisticky očistit o externí ekonomické podmínky roku 2009 a 2010, tj. kdy Německo spolu s ostatními zeměmi zasáhla ekonomická krize. S těmito argumenty lze souhlasit, a proto i tento článek lze považovat pouze za drobný příspěvek k této problematice.

Zároveň jsem přesvědčen o tom, že analyzované rozdíly³ mezi českou a německou účetní závěrkou za využití i jiných detailních a dohledatelných informací jsou dostatečně věrohodným základem pro posouzení změny vypovídací schopnosti účetních výkazů, a tím i konkurenceschopnosti malých a středních firem. A to i přesto, kdy počet potřebných úprav poklesne.

² Grundsätze ordnungsmässiger Buchführung, dále označované také jako Zásady řádného vedení účetnictví či jen Zásady – hlavní účetní principy/kvalitativní charakteristiky. Viz také Trytko (2013).

³ Viz odstavec: Použitá data.

Cíl reformy: zabezpečit konkurenceschopnost německých podniků na globálním světovém trhu

Hlavním obsahem tohoto cíle reformy je myšleno především osvobození velkých společností veřejného zájmu, tj. s orientací na kapitálové trhy, od sestavování konsolidované účetní závěrky souběžně podle německých a mezinárodních účetních předpisů. Z tohoto účelu byl zaveden paragraf 315a v německém obchodním zákoníku.

Podobně i ostatním společnostem bylo prostřednictvím nově upraveného paragrafu 325 téhož obchodního zákoníku umožněno sestavovat konsolidovanou účetní závěrku podle IFRS namísto německých předpisů. Hlavním záměrem bylo zamezit duplicitě při sestavování účetních závěrek (individuální účetní závěrky, dále účetní závěrky podle IFRS pro potřeby financujících bank a podle německých účetních předpisů z důvodu konsolidace), což vede k úspoře nákladů.

Konkurenceschopností se rozumí i skutečnost, že zahraniční dceřiné společnosti předkládají mateřským společnostem svou individuální účetní závěrku v takové kvalitě, kdy konsolidující účetní jednotce nevznikají během často hektického procesu konsolidace dodatečné náklady. Jedná se zpravidla o nutná dodatečná účtování při sestavování agregované rozvahy a výsledovky s cílem dodržet jednotná pravidla pro oceňovací a vykazování. Jelikož německé účetní předpisy nejsou celosvětově uznávány, tato okolnost znamená značné ekonomické zatížení a především možná nedorozumění. Ta mohou vést k významným chybám na úrovni konsolidované účetní závěrky. Aby problémy tohoto druhu byly zamezeny, umožnil německý zákonodárce sestavovat konsolidovanou účetní závěrku podle IFRS, čímž sekundárně došlo k výraznému zlepšení vypovídací schopnosti konsolidovaných účetních závěrek⁴.

Hlavní úsporou při zveřejnění konsolidované účetní závěrky podle IFRS se rozumí pozitivní vliv ze zlepšeného ratingu společnosti, a tím i zlepšení finanční a výnosové situace německých podniků ve formě úspory úrokových nákladů. IFRS totiž se sebou nesou zvýšenou informační potřebu, a to v rámci doprovodných komentářů a poznámek v příloze účetní závěrky, čehož využívají úvěroví analytici a eventuálně i institucionální investoři v případě požadavku financování mezinárodními institucemi či uvedení dluhového cenného papíru na emisní trh. Jsou to především bankovní kovenanty a poměrové ukazatele jakož i rating⁵, které vycházejí z údajů účetní závěrky podle IFRS.

Analýza hlavních změn německých účetních předpisů

Jak je zmíněno výše, hlavním příspěvkem ke zvýšení **konkurenceschopnosti malých a středních firem**⁶ je úspora značných nákladů na převádění účetních závěrek na IFRS apod. S ohledem na prostor příspěvku vidím na tomto místě jako vhodnější představit hlavní přijatá opatření krátce a výstižně následující formou:

⁴ Tato skutečnost souvisí s počtem získaných zkoumaných účetních závěrek a především, že některé české účetní jednotky předkládají svým mateřským společnostem jak tzv. HB II podle německého práva tak i tzv. HB III podle IFRS apod. HB I = Národní účetní závěrka jako základna pro provádění přeúčtování a přechlenění s cílem získat účetní závěrku podle jiných zásad a metod. Termín používaný především v oblasti konsolidace, kdy jsou individuální účetní závěrky sjednocovány co do vykazování a ocenění (viz HB II) za účelem sestavení neheterogenní – jednotné konsolidované účetní závěrky. HB znamená zkratku Handelsbilanz – doslovně účetní bilance – rozuměj závěrku sestavenou podle účetních (ne daňových) předpisů, i když právě daňové předpisy tuto účetní závěrku zkreslují nejčastěji. HB II = Účetní závěrka sestavená zpravidla pro účely konsolidace odvozená z lokální účetní závěrky (označována jako HB I) za účelem sjednocení zásad a metod vykazování a ocenění. Viz také HB I.

⁵ Budiž příkladem např. Basel III apod.

⁶ Vlastní analýza, inspirace Aigner (2009) a citované paragrafy.

- **Osvobození osob samostatně výdělečně činných od vedení účetnictví:** podnikatelé – fyzické osoby nedosahující 500 tis. EUR obratu a nedocílivší 50 tis. EUR zisku za účetní období jsou osvobození od vedení podvojného účetnictví a sestavování účetní závěrky, což je obzvláště pro ty nejmenší podnikatele přínosné, i když z pohledu zlepšení vypovídací schopnosti diskutabilní.
- **Navýšení hranice bilanční sumy a obratu jako kritéria pro rozdělení společností na malé, střední a velké:** hranice jako kritéria pro rozhodování o velikosti společnosti byly navýšeny o 20 % oproti předcházejícímu stavu. Tato okolnost je rovněž důležitá pro povinnost auditu účetní závěrky, jakož i pro rozsah povinných údajů v příloze. Obecně platí spíše omezení vypovídací schopnosti účetní závěrky.
- **Navýšení velikostních kritérií – bilanční sumy a obratu pro stanovení povinnosti sestavovat konsolidovanou účetní závěrku (§ 293 německého obchodního zákoníku)** – Podobně jako u výše uvedeného bodu došlo k navýšení o zhruba 20 %, hranice pro agregovanou bilanční sumu činí 23,1 mil. EUR (ca. 630 mil. Kč) a agregovaný obrát 46,2 mil. EUR (cca. 1,3 mld. Kč), nebo pro již konsolidovanou rozvahu 19,25 mil. EUR (cca. 530 mil. Kč) a konsolidovaný obrát 38,5 mil. EUR (cca. 1,1 mld. Kč). Počet zaměstnanců, jako další kritérium, zůstal stejný – 250. Implikace na vypovídací schopnost účetní závěrky je shodná s předešlou.

Změny v účetních předpisech zavedením BilMoG s cílem **zlepšení vypovídací schopnosti účetní závěrky** lze přehledně shrnout následovně:

- **Odstranění tzv. směrodatnosti účetnictví pro potřebu stanovit daňovou povinnost** – Jedná se o vypuštění tzv. propojovacího paragrafu německého zákona o daních z příjmu s účetními předpisy – stanovení účetního výsledku hospodaření jako základny pro zdanění daní z příjmů právnických osob, ale také opačně (daňových předpisů např. opravných položek pro účetní vykazání). Tato změna může představovat pro malé a střední podniky výrazný odklon od zjednodušujícího určování výše např. opravných položek a rezerv daňovými předpisy, ve svém důsledku ale představuje zlepšení vypovídací schopnosti účetních závěrek.
- **Aktivace nehmotných aktiv – výsledků vývoje – prováděného vlastní činností** – Původní zákaz aktivovat výsledky aplikovaného vývoje ve vlastní režii byl nahrazen možností je za určitých vybraných podmínek vykazat jako dlouhodobý nehmotný majetek. S ohledem na velký počet připomínek všech relevantních skupin v rámci připomínkového řízení byl zaveden institut omezení výplaty zisku ve výši zůstatkové hodnoty takovýchto aktivovaných nehmotných aktiv. Odůvodnění se opírá o princip opatrnosti jako projev ochrany věřitele. I přesto je umožněno významné zlepšení vypovídací schopnosti účetních závěrek.
- **Vykazování goodwillu** – Původní možnost přebytku pořizovací ceny nad čistými aktivy nabývané účetní jednotky umožnit rovnou v nákladech byla nahrazena povinností goodwill vykazat, a to jako součást dlouhodobých nehmotných aktiv. Zlepšení vypovídací schopnosti je zřetelné.
- **Odstranění možnosti účetní jednotky zvolit si způsob vykazání či oceňování z různých variant** – Nově nelze vykazovat např. ryze nákladové rezervy na opravu a údržbu dlouhodobého majetku atp. Odstranění této i u nás často diskutované rezervy lze považovat za zlepšení vypovídací schopnosti.
- **Povinnost rozpustit opravné položky při pominutí důvodu jejich tvorby** – Byla odstraněna možnost ponechat dříve zohledněné mimořádné odpisy a vykázané opravné položky z důvodu opatrnosti. Platí závěr zlepšení vypovídací schopnosti relevantních bilančních položek, jakož i výkazu zisku a ztráty.

- **Oceňování rezerv a dluhů** – Nová definice způsobu oceňování rezerv a dluhů vč. diskontování a zohledňování budoucího vývoje cenové hladiny apod. I když je touto změnou výpočet správné výše rezervy pro malé a střední podniky komplikovanější, jedná se o zřetelné zlepšení vypovídací schopnosti účetních závěrek.
- **Omezená možnost oceňování reálnou hodnotou** – Zavedení pojmu reálná hodnota a umožnění ji používat pro banky a finanční instituce a podnikové důchodové zabezpečení. Původní široké zavedení reálné hodnoty např. pro oceňování derivátů aj. nebylo prosazeno z důvodu principu opatrnosti. I když pro oceňování tohoto častého využití institutu reálné hodnoty, tj. pro deriváty, není ocenění reálnou hodnotou povolena, všeobecně je usuzován spíše pozitivní vliv na účetní problematiku malých a středních podniků. K dílčímu zlepšení vypovídací schopnosti došlo.
- **Vykazování nerealizovaných kurzových zisků** – Možnost účtování tzv. nerealizovaných kurzových zisků z přepočtu krátkodobých cizoměnových otevřených položek pohledávek a závazků. Dlouhodobé cizoměnové položky nejsou ke konci roku v případě vykázání kurzového zisku nadále přepočítávány aktuálním kurzem. Přesto ke zlepšení vypovídací schopnosti došlo.
- **Výkazy cash flow, výkazy o změnách vlastního kapitálu a vykazování podle segmentů** (§ 264 (1) německého obchodního zákoníku) – Účetní jednotky s vazbou na kapitálový trh jsou nově povinny tyto výkazy sestavovat a zveřejňovat, přičemž vykazování podle segmentů je dobrovolné. Pozitivní vliv na vypovídací schopnost účetní závěrky je nesporný.
- **Zákaz vykazování tzv. komplexních nákladů na zahájení a rozšíření podnikání** (pův. § 269 německého obchodního zákoníku) – Byla zrušena možnost vykázat jako samostatnou bilanční položku tento druh časového rozlišení komplexních nákladů na rozjezd a rozšíření podnikatelské činnosti. Toto opatření je považováno za diskutabilní z pohledu vypovídací schopnosti účetní závěrky.
- **Metoda odložené daně** – Zásadní změna konceptu z timing na temporary, zvolena závazková metoda. Vykazování odložené daňové pohledávky je dobrovolné a zisk ve výši vykázané hodnoty ke konci účetního období nesmí být vyplacen – opět projev principu opatrnosti odůvodněný ochranou věřitele, jenž ale představuje zlepšení vypovídací schopnosti účetní závěrky.
- **Zajišťovací účetnictví** – Zvolena kompromisní metoda mimobilančního zápočtu v případě zajištění efektivitu zajišťovacího vztahu. Přijetí této účetní metody může být pro posouzení vypovídací schopnosti účetní závěrky sporné, obzvláště pro nekvalifikované adresáty účetní závěrky. Malé a střední podniky mohou mít z důvodu komplexnosti této úpravy problémy s korektním posouzením efektivnosti zajišťovacího vztahu.
- **Širší vymezení výrobních nákladů** – zahrnutí časově přiřaditelných režijních nákladů o všeobecné správní a ostatní sociální, dobrovolné personální náklady včetně nákladů podnikového důchodového zabezpečení. Zlepšení vypovídací schopnosti je sporné.
- **Rozšíření údajů v příloze účetní závěrky** – Počet v příloze povinně uváděných údajů byl rozšířen, což pro malé a střední podniky představuje sice zvýšení administrativní zátěže, pro zlepšení vypovídací schopnosti je na druhou stranu pozitivní.
- **Výroční zpráva** (§ 289 (5) německého obchodního zákoníku) – Výroční zpráva účetních jednotek tzv. veřejného zájmu musí nově obsahovat popis implementovaného vnitřního systému předcházení a eliminace rizik v účetní jednotce.
- **Údaje o řízení a vedení společnosti** (§ 289a německého obchodního zákoníku) – Vedení účetních jednotek tzv. veřejného zájmu musí nově zpracovat zprávu o způsobu a typu řízení, implementace etických, pracovních a sociálních kodexů a principu

compliance – vnitřních kontrol, Corporate Governance Kodexu, způsobu práce a frekvence zasedání představenstva jakož i dozorčích orgánů a zřízených výborů.

I když se zdá být seznam dostatečně dlouhý, dílčích změn je více. Přesto jsem přesvědčen, že přehled a stručné komentáře dostatečně výrazně dokumentují předpokládané zlepšení vypovídací schopnosti účetní závěrky nejen malých a středních podniků změnou účetních předpisů. Záměrně jsou uvedeny i ty změny a nové úpravy, které nemají relevanci pro tyto účetní jednotky, ale z důvodu dokladování zlepšení vypovídací schopnosti je jejich uvedení přínosné.

Empirické ověření

Použitá data

Data použitá v kvantitativní analýze pocházejí z cíleného sběru⁷ dat z účetních závěrek českých účetních jednotek, které z důvodu konsolidace a některé jen z důvodu předkládání účetních výkazů německým věřitelům – zpravidla financujících bank německých mateřských společností – sestavují účetní závěrku podle německých účetních předpisů. Primárním východiskem a zdrojem dat je česká účetní závěrka zveřejněná ve sbírce listin a veřejně přístupná všem uživatelům. Většina účetních závěrek je ověřena auditorem. Jedná se buď o povinný statutární audit či audit dobrovolný na žádost společníků.

Hlavní základnou pro zachycení změny vypovídací schopnosti a konkurenceschopnosti jsou data označovaná jako přeúčtování a přečlenění, německy pojmenované jako Umbuchung a Umgliederung, anglicky jako adjustments a reclassifications⁸. Jedná se o částky úprav potřebné k docílení takového stavu zůstatku dané bilanční a výsledkové položky, jaký by účetní jednotka vykázala – s ohledem na významnost kvantitativní i kvalitativní – ve své hypotetické německé účetní závěrce – účetní závěrce sestavené podle německých účetních předpisů, zpravidla jednotných oceňovacích a vykazovacích zásad v rámci daného koncernu.

Na základě porovnávání absolutních hodnot vždy k relevantním ukazatelům – primárně vybrány byly tržby, výsledek hospodaření a bilanční suma netto – je úsudkem odvozována změna vypovídací schopnosti před a po přijetí BilMoG. Nejrelevantnějším ukazatelem pro porovnávání se jeví podle hodnot rozptylu a směrodatných odchylek tržby, posléze bilanční suma a až poté výsledek hospodaření⁹. O významu dané úpravy také svědčí porovnání počtu úprav k relevantnímu celkovému počtu společností.

Těch je celkově 69 a pro jejich základní rozdělení byla použita běžná shluková analýza opírající se o nejznámější a nepoužívanější Euklidovu vzdálenost¹⁰. Pro tuto analýzu byla použita tzv. vícerozměrná data. Proto se nabízelo použití jako míry nepodobnosti objektů jejich vzdálenost. Výsledné rozdělení společností ve své podstatě kopíruje základní rozdělení společností na výrobní (22 z celkového počtu 69 společností) a obchodní (35 z 69). V rámci těchto shluků lze dále nalézt dílčí shluky s charakteristikami „poskytované služby představují poprodejní servis prodávaného zboží“ či „prodej zboží pořízeného v koncernu jinak výrobní

⁷ I když se jedná o cílený sběr dat, nejedná se o subjektivní výběr účetních závěrek. Žádné odvětví průmyslu – měřeno podle tržeb – ve vzorku nedominuje. Např. nevyšší zastoupení má gumárenský průmysl (22 %), následuje zpracování odpadu (odpadová hospodářství), maloobchod, dřevozpracující průmysl, nejnížší zastoupení má vývoj software či zdravotnictví (vždy 1 %).

⁸ Záměrně jsou uvedeny i německé a především anglické ekvivalenty, protože většina osob znalých problematiky takových úprav si snáze vybaví prováděných úprav představí právě pod cizojazyčným, a v praxi určitě více frekventovaným termínem.

⁹ Tato základna je v krizových letech velmi diskutabilní, přesto je pro adresáty vždy jednou z těch nejcitlivějších.

¹⁰ Celkový počet shluků dosahuje hodnoty sedm. Nejnižších hodnot dosahují metriky při rozdělení společnosti pouze na odbytové, výrobní a investment property – investice do nemovitostí.

firmy“ apod. Hodnota metrik ale v těchto případech roste. Samostatný významný a mimo stojící shluk tvoří společnosti vykazující nemovitosti využívané k pronájmu pojmenované IAS 40 jako investice do nemovitostí (investment property). Jsou příznačné vysokou bilanční sumou a k tomu nesrovnatelně nízkými tržbami při docilování ve vztahu k těmto parametrům často relativně vysokého čistého zisku.

Ohledně konkrétního postupu a porovnávání a analýzy získaných dat je potřeba zmínit dva důležité aspekty. Prvním z nich je provedená shluková analýza, jejímž jedním ze závěrů je dedukce, že nejvhodnějším parametrem pro porovnávání částky úpravy je výše tržeb, posléze s ohledem na senzitivnost výsledku hospodaření právě dosažený zisk či ztráta aktuálního období vč. minulých účetních období a až poté rozvahová suma netto.

I když se počet účetních závěrek může jevit jako relativně malý, je potřeba zmínit následující skutečnosti¹¹. Celkový počet ověřovaných závěrek, a to i po očištění jejich počtu o investice do nemovitostí (investment property), dosahuje vyššího počtu zkoumaných účetních závěrek než je v poslední zmíněné studii, tj. 42 účetních závěrek – viz tabulka Tab. 1: Dosavadní významné studie po přijetí BilMoG. Také je potřeba vzít v potaz, že statistická významnost je závislá na velikosti výběrového souboru a ceteris paribus platí, že ve větším výběrovém souboru lze zjistit statisticky významný výsledek ve srovnání s menším souborem (Hindls – Hronová – Seger, 2004). Na druhou stranu souhlasím plně s názory Soukupa a Rabušice (2007), kteří kladou důraz na interpretaci „našich výsledků a nepřeceňujeme jejich statistickou významnost. Pátrejme spíše po vědecké či praktické významnosti výsledků, namísto honby za co nejnížší vypočtenou hladinou statistické významnosti.“

Pracujeme-li podle výše uvedených dílčích závěrů a rozhodnutí, tj. pouze s očištěným počtem a daty účetních jednotek, dostaneme následující rozdělení celkového počtu účetních závěrek na drobné, malé, střední a velké podniky podle definice EU:

Tab. 2: Rozdělení podniků podle definice Evropské unie pro SME na základě očištěných dostupných dat

Podnik	mikro	malý	střední	velký
počet / podíl	8 (13 %)	17 (28 %)	31 (52 %)	4 (7 %)

Zdroj: vlastní výpočty.

Na první pohled je zřetelné, že zastoupení malých a středních firem je dostatečné (celkem 80 %, tj. 48 účetních závěrek), přičemž analyzované společnosti klasifikované jako velké právě překročily dvě potřebná kritéria ve zkoumaném druhém účetním období. Tzn., ve své podstatě se jedná o docílení hraničních hodnot a pro potřeby statistických výpočtů se nejedná o extrémy, které je potřeba eliminovat.

Podobně je to mu i tzv. mikropodniků. Pouze tři z nich jsou skutečné mikrosubjekty podle definice směrnice EU k účetním závěrkám mikrosubjektů. Ze vzorku dostupných dat použitých dále v tomto příspěvku splňovaly definici pouze tři mikropodniky, přičemž jeden z nich byl v prvním roce zkoumání v tzv. rozjezdové fázi, rok po založení. Další podnik se nacházel naopak v útlumové fázi a třetí podnik funguje jako tzv. čistý prodejce – komisionář odměňovaný pouze na bázi provizí, přičemž personálně je řízen z centrály mateřské společnosti. Proto považuji za vhodné jejich účetní závěrky včetně ostatních údajů dále analyzovat.

¹¹ Záměrně opomím ověření většiny národních účetních závěrek a jejich převodu na závěrku pro potřeby konsolidace německé mateřské společnosti jak lokálním auditorem, tak i přezkoumání či jinou další prověrku auditorem koncernovým či z vlastní zkušenosti důkladnější kontrolu finančním oddělením mateřské společnosti.

Souhrnně z pohledu porovnání dvou let, potřebných pro finální rozhodnutí o velikosti společnosti, došlo pouze ve dvou případech k přesunu v rámci velikostní kategorie. V prvním případě se jednalo o přesun malé společnosti do mikrovelikosti, z důvodu ztráty významného zákazníka a velmi podobně s ohledem na krizi strojírenství v roce 2009 a 2010 o přesun z klasifikace kategorie velké podniky do kategorie střední u jednoho výrobního podniku. To vše naznačuje, že ve své podstatě se v úhrnu jedná o malé a střední podniky.

Tomuto závěru odpovídá i dílčí závěr z provedené analýzy ohledně vazby na kapitálový či finanční trh. Ani u jedné společnosti se nejedná o společnost tzv. veřejného zájmu. Pro zajištění vysoké míry jistoty byla provedena cílená kontrola účetního rámce dvou společností, jejíž mateřské společnosti jsou kótovány na burze cenných papírů. Vždy se jednalo o německé účetní předpisy. Převod na IFRS je prováděn až na úrovni mateřské společnosti. U první – malé společnosti je to pochopitelné, u druhé je ověřován jak převod na závěrku podle německého práva, tak i podle IFRS.

Dílčí shrnutí a kritické posouzení

Pro dokumentování významu prováděných úprav české účetní závěrky při převodu na účetní závěrku německou jsou používány jak běžný aritmetický průměr, tak především střední hodnota a související rozptyl spolu se směrodatnou odchylkou¹². S ohledem na prostor tohoto článku a lepší vypovídací schopnost číselných údajů si dovoluji uvést následující tabulku.

Tab. 3: Relativní zastoupení nejvýznamnějších úprav (přeúčtování) k úpravám celkem, měřeno ve vztahu k tržbám

Druh úpravy	z tržeb 2009	z tržeb 2010
nerealizované kurzové zisky	84,8 %	15,7 %
leasing a odpisy	2,5 %	20,9 %
aktivace GW a SW	4,8 %	8,5 %
odložená daň	2,6 %	12,7 %
storno marketingu	3,3 %	16,9 %
ostatní	2,0 %	25,2 %
Celkem	100,0 %	100,0 %

Zdroj: vlastní výpočty

Pod úpravou *nerealizované kurzové zisky* se rozumí storna v rámci českých závěrkových operací účtovaných nerealizovaných kurzových zisků na otevřené položky cizoměnových pohledávek a závazků při převodu na německou účetní závěrku. Před přijetím BilMoG se týkala krátkodobých i dlouhodobých cizoměnových pohledávek a závazků, po přijetí již jen dlouhodobých položek. Celkově tato nejvýznamnější úprava dosahuje průměrně 8 %, po reformě již jen 0,1 % z tržeb.

U následující úpravy, tj. *aktivace předmětů finančního leasingu* na základě vlivu daňových předpisů (podobné řešení a odůvodnění jako v IFRS), se nejedná o žádný vliv BilMoG. Dokazuje to i nezměněná absolutní průměrná výše přeúčtování. Po přijetí reformy se tato účetní úprava v porovnání s ostatními stala zřetelnější. V současnosti představuje hlavní významný rozdíl mezi českou a německou účetní závěrku, potažmo IFRS. U tohoto bodu lze konstatovat, že německá účetní závěrka má dlouhodobě vyšší vypovídací schopnost.

¹² U některých dílčích bodů se podle mého názoru nabízí i využití kovariance a korelace, celkový počet dat v daném dílčím vzorku (shluku) je ale nedostatečný pro dosažení dostatečné spolehlivosti výpočtů.

Další přeúčtování označené jako *aktivace goodwillu (zkráceně GW) a softwaru (SW)* již souvisí s reformou účetních předpisů. Týká se již nižšího, statisticky právě významného počtu účetních jednotek. Ve své podstatě dokumentuje odlišné metodické řešení vykazování opravné položky k nabytému majetku v rámci dlouhodobého hmotného majetku a goodwillu v rámci majetku nehmotného.

Přeúčtování nazvané jako *storno marketingu* představuje odúčtování položek aktivního časového rozlišení – nákladů příštích období, jež mají marketingový charakter. Nejčastěji se jedná o časově rozlišované výdaje na reklamu. Ty jsou podle německých účetních zvyklostí (neexistence konkrétního účetního předpisu) z principu opatrnosti vykazovány v rámci nákladů běžného období v okamžiku jejich vynaložení. Přímá vazba na BilMoG v tomto případě chybí. Zajímavé na tomto přeúčtování je podobnost s vykazováním podle IFRS.

Naopak u *odložené daně* přímá vazba na reformu existuje. Jak již bylo v kvalitativní části analýzy zmíněno, nadále trvá možnost – volba účetní jednotky aktivní odloženou daň neučtovat. Většina analyzovaných rozdílů se vztahuje na zahrnutí převoditelných a reálně využitelných daňových ztrát do výpočtu odložené daně. V tomto případě se jedná o důsledek změny metody vykazování odložené daně – přechod z timing konceptu na temporary.

Z uvedené tabulky a celkově z provedené analýzy je zřetelné, že významně poklesly potřebné úpravy pro převod české účetní závěrky na účetní závěrku pro potřeby mateřské společnosti. Lze tím dokladovat dvě důležité skutečnosti. První z nich je pokles a úspora nákladů na samotný převod a dále přiblížení obou národních účetních závěrek. Jednotlivé rozdíly nadále existují, celkový rozdíl se pohybuje již v rozmezí jednotek či desetin procent ve vztahu k tržbám. Ze statistického pohledu lze zaznamenat i pokles rozptylu a směrodatná odchylky.

Závěr

Na základě kvantitativní analýzy lze konstatovat, že jsou průměrné účetní závěrky porovnatelné. Kvalitativní analýza tento závěr nevylučuje. Při odstranění ostatních, především jazykových a dále zmíněných bariér by mohly české, ale i německé účetní jednotky na základě svých účetních závěrek žádat o úvěry v sousedních státech a využívat tak výhodnějších podmínek¹³. Tím roste i jejich konkurenceschopnost a propojení v přeshraničním prostoru, ze kterého může čerpat výhody více stran.

Samozřejmě není srovnatelné aktuální členění hlavních výkazů – především českého a německého výkazu zisku a ztráty. To z praktického pohledu nepředstavuje již natolik významnou překážku. V průběhu účetního období je financujícím bankám překládán meziroční reporting, a to ve členění navzájem předem domluveném a s finančním ústavem odsouhlaseném. Zpravidla se odchyluje od členění hlavních – a podotkneme – agregovaných účetních výkazů. A jelikož bylo na základě jak kvalitativní tak především kvantitativní analýzy konstatováno, že potřebné úpravy jsou minimální a z pohledu tržeb nevýznamné, lze zabezpečit při průběžném vedení účetnictví během obchodního roku dostatečnou míru objektivitu pro bezprostřední kontrolu plnění úvěrových podmínek.

Rámcově lze konstatovat zlepšení vypovídací schopnosti a konkurenceschopnosti malých a středních firem v česko-německém pohledu, a to díky zlepšení vypovídací schopnosti účetních závěrek. Podíváme-li se ale detailně na další zřetelný závěr, je překvapivé – a pro české účetnictví negativní zjištění, že největší úpravou se stává aktivace předmětů finančního leasingu. I když s BilMoG nebyl implementován IAS 17 – Leasingy, toto přeúčtování, ať

¹³ S ohledem na současnou nižší míru úrokového zatížení v České republice oproti Eurozóně by bylo aktuálním logickým důsledkem spíše úvěrování německých SME na bankovním trhu ČR.

z pohledu poměru hodnot s dopadem na hospodářský výsledek k tržbám, vykázaného hospodářského výsledku po dani či sumě aktiv netto, se stává nejvýraznějším. A to jak z pohledu celkového počtu, tak i očištěných (o tzv. investment property – společnosti) dat dostupných účetních závěrek, včetně roku „poté“¹⁴.

Závěrem si dovoluji podotknout, že kvůli všeobecnému vyzdvihování IFRS se v Německu během přijímání BilMoG zvedla jakási protivlna. Obzvláště zřetelné je to u podaných připomínek a komentářů v rámci dvou připomínkových řízení. I tato skutečnost představuje důvod, proč nedošlo k plné implementaci IFRS do německých účetních předpisů. Navíc u všech významných změn – jako je aktivní odložená daň a možnost aktivace interně vytvořených nehmotných aktiv – byl zaveden institut omezení výplaty zisku ve výši jejich zůstatkové hodnoty jako projev principu opatrnosti vyvolaný snahou o zachování vysoké míry ochrany věřitele.

Literatura:

- [1] Aigner, K. (2009): *Das neue Bilanzrecht nach HGB auf Grundlage des Bilanzmodernisierungsgesetzes (BilMoG)*. Münster, ZAP Verlag, 2009.
- [2] Breitweg, J. – Eisenhardt, P. – Hahn, K. – Oser, P. (2011): *Das Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz in der Praxis mittelständischer Unternehmen. Eine empirische Untersuchung*. Berlin, Bundesverband der Deutschen Industrie, 2011.
- [3] Deutscher Bundestag (2008): *Entwurf eines Gesetzes zur Modernisierung des Bilanzrechts (Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz – BilMoG)*. Drucksache 16/10067. [online], Berlin, Deutscher Bundestag, c2008, [cit.: 2. 1. 2014], <<http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/100/1610067.pdf>>.
- [4] Deutscher Bundestag (2009): *Beschlussempfehlung und Bericht des Rechtsausschusses (6. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf der Bundesregierung – Drucksache 16/10067 – Entwurf eines Gesetzes zur Modernisierung des Bilanzrechts (Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz – BilMoG)*. Drucksache 16/12407. [online], Berlin, Deutscher Bundestag, c2009, [cit.: 2. 1. 2014], <<http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/16/124/1612407.pdf>>.
- [5] Froschhammer, M. – Haller, A. (2012): *IFRS – Konvergenz im Rahmen der BilMoG-Erstanwendung – Eine empirische Analyse*. Zeitschrift für internationale und kapitalmarktorientierte Rechnungslegung, 2012, roč. 12, č. 1, s. 17-25.
- [6] Gassen, J. – Pierk, J. – Weil, M. (2011): *Pensionsrückstellungen nach dem BilMoG – Erste Empirische Evidenz*. Der Betrieb, 2011, roč. 64, č. 19, s. 1061-1067.
- [7] Grünwald, R. – Holečková, J. (2001). *Finanční analýza a plánování podniku*. Praha, Vysoká škola ekonomická, 2001.
- [8] Herzig, N. (2012): *Erfahrungen mit dem BilMoG aus Steuerlicher Sicht*. Der Betrieb, 2012, roč. 65, č. 24, s. 1345-1351.
- [9] Hiltner, P. (2008): *Das HGB nach dem Bilanzmodernisierungsgesetz*. Bremen, CT Salzwasser Verlag, 2008.
- [10] Hindls, R. – Hronová, S. – Seger, J. (2004): *Statistika pro ekonomy*. Praha, Professional Publishing, 2004.
- [11] Müllerová, L. – Paseková, M. – Hýblová, E. (2010): *Analýza vývoje účetnictví a výkaznictví malých a středních podniků*. Český účetní a finanční časopis, 2010, roč. 5, č. 1, s. 20-36.

¹⁴ Jako prověrku učiněných závěrů kvantitativní analýzy na datech před a po reformě BilMoG byla na základě doporučení školitele provedena srovnatelná analýza na datech přeučtování mezi českou a německou účetní závěrku roku následujícího po první účetní závěrce podle BilMoG.

- [12] Philipps, H. (2011): *Rechnungslegungspraxis nach BilMoG*. Zeitschrift für internationale und kapitalmarktorientierte Rechnungslegung, 2011, roč. 11, č. 6, s. 203-209.
- [13] Soukup, P. – Rabušic, L. (2007): *Několik poznámek k jedné obsesi českých sociálních věd – statistické významnosti*. Sociologický časopis, 2007, roč. 43, č. 2, s. 379–395.
- [14] Theile, C. – Nagafi, H. – Zyczkowski, C. (2011): *BilMoG: Analystenschreck oder Weißer Ritter des HGB?* Herne, NWB Verlag, 2011, s. 912-941.
- [15] Trytko, D. (2013): *Krátké srovnání německých Zásad řádného vedení účetnictví s českými a mezinárodními účetními principy*. In: Procházka, D. (ed.): *14th Annual Doctoral Conference FFA [CD ROM]*. Praha, Oeconomica, 2013.
- [16] Veber, J. – Srpová, J. aj. (2005). *Podnikání malé a střední firmy*. Praha, Grada, 2005.
- [17] Keitz, I. – Wenk, M. O. – Jagosch, C. (2011): *HGB – Bilanzierungspraxis nach BilMoG- Eine empirische Analyse von ausgewählten Familienunternehmen*. Der Betrieb, 2011, roč. 64, č. 44, s. 2445-2450, č. 45, s. 2503-2508.

Český pohled na implementaci IFRS do německých účetních předpisů – vliv na vypovídací schopnost účetních závěrek malých a středních podniků

David Trytko

ABSTRAKT

Přijetím Zákona o modernizaci bilančního práva, zkráceně jako BilMoG došlo k zásadní reformě německého účetnictví. Jedná se o implementaci těch nejdůležitějších mezinárodních účetních standardů do jinak konzervativních účetních předpisů. Jelikož hlavními uživateli národních účetních předpisů jsou ve středoevropském prostoru malé a střední firmy, je přínosné popsat a zjistit vliv implementace IFRS do německých účetních předpisů nejen na vypovídací schopnost hlavních účetních výkazů, ale i na konkurenceschopnost SME. Hlavními adresáty jejich účetních závěrek nejsou institucionální investoři ale financující banky a jiní věřitelé. Zajímavé je zjištění, že přes implementaci IFRS důraz zůstává na principu opatrnosti.

Klíčová slova: Německé účetní předpisy; Mezinárodní standardy účetního výkaznictví; Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz; Konkurenceschopnost; Malé a střední podniky.

Czech Point of View of IFRS Adoption into German GAAP – Impact on SME's Financial Statement Informative Value

ABSTRACT

The legislated Accounting principles modernizing act, abbreviated BilMoG, caused a fundamental accounting reform in Germany. The most important international accounting standards were implemented into otherwise conservative accounting rules. Due to fact the main user of GAAP in Central Europe is SME, the description and analysis of IFRS's implementation into German GAAP seems to be profitable for SME's financial statement informative value and also for their competitiveness. Major receiver of SME's financial statement is not the institutional investor but financing bank and other creditor. Continuance of prudence principle after partly IFRS adoption is fixed.

Key words: German Generally Accepted Accounting Principles; International Financial Reporting Standards; Bilanzrechtsmodernisierungsgesetz; Competitiveness; Small and Medium-sized Enterprises.

JEL classification: M41.